

РОЗДІЛ 2
ТЕОРЕТИКО-ПРАКТИЧНІ ПРОБЛЕМИ ПЕДАГОГІКИ
ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОЇ ШКОЛИ

УДК 376.02

Оксана Базилевська

ОБРАЗОТВОРЧА ДІЯЛЬНІСТЬ УЧНІВ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ
ПОТРЕБАМИ ЯК ЗАСІБ СОЦІОКУЛЬТУРНОГО ІНТЕГРУВАННЯ

Базилевська О. О. Образотворча діяльність учнів з особливими освітніми потребами як засіб соціокультурного інтегрування.

У статті розглядається образотворча діяльність учнів з особливими освітніми потребами як засіб соціокультурного інтегрування. Розкривається система освіти як основа національного і духовного відродження суспільства.

Ключові слова: соціальна адаптація, соціокультурне інтегрування, образотворча діяльність, національне відродження.

Базилевская О. А. Изобразительная деятельность учеников с особенными образовательными потребностями как способ социокультурного интегрирования.

В статье рассматривается изобразительная деятельность учеников с особенными образовательными потребностями как способ социокультурного интегрирования. Раскрывается система образования как основа национального и духовного возрождения общества.

Ключевые слова: социальная адаптация, социокультурное интегрирование, национальное возрождение.

Bazilevska O. O. Graphic activity of students with the special educational necessities as a means of social and cultural integration.

The article describes graphic activity of students with the special educational necessities as a means of integration. The system of education as basis of national and spiritual revival of society is opened up.

Key words: social adaptation, social integration, national reviva.

Розбудова незалежної Української держави сприяла розвитку інтелектуального потенціалу, прискорила зміни в суспільному житті, що цілком природно, актуалізувала складні психолого-педагогічні проблеми вдосконалення національної системи освіти.

Система освіти в Україні розглядається як основа національного і духовного відродження суспільства. Її основне завдання полягає у вихованні покоління людей, які здатні оберігати та примножувати цінності національної культури та громадського суспільства, розвивати і зміцнювати незалежну, соціальну та правову державу як невід'ємний складник європейської та світової спільноти. Нині світовою тенденцією сучасності є прагнення деінституалізації та соціальної адаптації осіб з особливостями психофізичного розвитку. У нашому суспільстві починає формуватися нова культурна й освітня норма – повага до людей фізично та інтелектуально неповносправних [2, с. 30–31].

Мета статті – проаналізувати соціокультурне інтегрування учнів з особливими освітніми потребами засобами образотворчого мистецтва; визначити загальну структуру національного виховання.

Нові концептуальні засади суспільного облаштування, як зазначено в Декларації

ООН про соціальний розвиток, полягають у здатності сучасного суспільства розвиватися на основі толерантності, терпимості, засудження дискримінації, поваги до людського розмаїття, рівності можливостей, солідарності та безпеки. Ці підходи зумовлені визначенням головної мети соціального розвитку – створення «суспільства для всіх», що забезпечує захист та повну інтеграцію в соціум усіх верств населення, зокрема й осіб з обмеженими можливостями здоров'я. В основу такої інтеграції покладено концепцію цілісного підходу, яка відкриває шлях до реалізації прав і можливостей для кожної людини і, насамперед, передбачає рівний доступ до здобуття якісної освіти. [3, с. 5].

Традиційно інтеграція в системі освіти розуміється як створення єдиного освітнього простору, зближення загальної і спеціальної освіти, навчання дітей з особливостями психофізичного розвитку в умовах максимально наближених до звичайного середовища, з найменшими обмеженнями.

Концепція інклюзивної освіти відображає одну з головних ідей – усі діти є цінними й активними членами суспільства. Навчання в інклюзивних освітніх закладах є корисним як для дітей з особливими освітніми потребами, так і для інших дітей, членів родин та суспільства загалом. Як свідчать дослідження, в інклюзивних класах наголос робиться передовсім на розвитку сильних якостей і талантів дітей, а не на їхніх проблемах. Взаємодія з іншими дітьми сприяє когнітивному, фізичному, мовному, соціальному та емоційному розвитку дітей з особливими освітніми потребами. При цьому діти з типовим рівнем розвитку демонструють відповідні моделі поведінки дітям з особливими освітніми потребами і мотивують їх до розвитку та цілеспрямованого використання нових знань і вмінь. Взаємодія між учнями з особливими освітніми потребами та іншими дітьми в інклюзивних класах сприяє налагодженню між ними дружніх стосунків. Завдяки такій взаємодії діти вчаться природно сприймати і толерантно ставитися до людських відмінностей, вони стають більш чуйними, готовими до взаємодопомоги. [3, с. 9].

Розбудова безперервної освіти осіб з особливостями психофізичного розвитку базується на концептуальних положеннях актуалізації змісту, структури й організації корекційно-компенсаторного навчання і виховання.

Навчання в інклюзивних освітніх закладах є корисним як для дітей з особливими освітніми потребами, так і для звичайних дітей, членів родин та суспільства в цілому. Як свідчать дослідження, в інклюзивних класах особлива увага приділяється розвитку сильних якостей і талантів дітей.

Оновлення суспільного життя в Україні потребує формування національно свідомих громадян. А тому освіта та виховання нового покоління повинні відігравати першорядну роль у нашому державному будівництві. Особливого значення набувають культура, мистецтво, власне все те, що духовно звеличує людину. У цих умовах варто замислитися, чи може існувати культура без національного коріння, без генетичної пам'яті, без набутої у віках духовної спадщини. Згадаймо, що за всіх часів в Україні традиційна народна культура відігравала роль національної. Тому збереження народної творчості як формоутворювальної основи етнокультури – одне з основних завдань сучасних українців.

В умовах державної незалежності України знання свого родоводу, історії та культурних надбань предків необхідні не лише для духовного піднесення, а й для використання кращих традицій минулого в сучасній практиці.

Формування національної свідомості громадянина, національної гідності, етнічної причетності до свого народу, відтворення його менталітету відбувається за допомогою національного виховання. Основи національного виховання закладаються

ще в дитинстві, коли дитина росте й розвивається у звичайному для неї середовищі, в атмосфері культури свого народу. У зв'язку з тим, що більшу частину свого часу дитина проводить у школі, саме там вона одержує національне виховання, переважно це відбувається на уроках. Саме уроки образотворчого мистецтва дають змогу прилучити дитину до національної культури, оскільки на них реалізуються засади національного виховання, що прилучає до національних обрядових звичаїв, де дитина безпосередньо бере участь в оформленні свят, вивчає їхні атрибути, які відтворює потім на практиці.

Вивчення основ образотворчого мистецтва посідає одне з важливих місць у загальній системі навчання й виховання. Залучення дитини до образотворчого мистецтва створює основу естетичного виховання. А формування та розвиток естетичних здібностей, тобто здібностей сприймати світ і творити за законами краси – це дуже важливий складник формування людських якостей [6, с. 3].

Сучасний період розвитку суспільства в нашій незалежній державі відкриває широкі можливості для оновлення змісту освіти на основі народності школи, що дає змогу формулювати духовно багате покоління людей.

Виховання людини починається із засвоєння дітьми духовних надбань рідного народу. Без оволодіння у школі культурою свого народу, пізнання його самобутнього національного обличчя, практичного продовження культурно-історичних традицій, звичаїв, обрядів не можна говорити про сформовану особистість. Адже формування творчої особистості нерозривно пов'язане із відродженням нації, демократизацією і гуманізацією суспільства. Виховання такої особистості вимагає формування громадської культури, забезпечується використанням педагогіки народознавства, засвоєнням учнями знань про рідну країну, її народ, його культуру і спосіб життя.

Провідною ідеєю виховання у спадщині В. Сухомлинського є синівська вірність Вітчизні, землі, народу. Видатний педагог постійно підкреслював, що справжнє народження людини як громадянина, трудівника, борця буде лише тоді, коли дитина відчуває себе частиною народу, і в ній, як сонячний промінь у краплі води, відображається багатовікова історія цього народу, його велич і слава, його любов і надія.

На думку В. Сухомлинського, формування громадянина передбачає пізнання, розуміння людиною своєї країни, народу, його глибокої історії [5, с. 62].

Ми живемо в період національного відродження і відновлення духовних та культурних цінностей, збереження народної творчості як формоутворювальної основи етнокультури. Особливого значення на сучасному етапі набувають культура, мистецтво, власне все те, що духовно звеличує людину. Адже за всіх часів традиційна народна культура в Україні відігравала роль національної. Як говорив Віктор Кротов, така традиція – це частина нашого минулого, якій ми допомагаємо перейти в майбутнє. [1, с. 138]. Тому збереження народної творчості – одне з основних завдань сучасних українців.

Управління народного мистецтва – невід'ємний складник збереження культури і традицій українського народу, пробудження національної свідомості, духовного розвитку особистості.

Петриківський розпис – перлина духовної культури Дніпропетровщини. Легендарна Петриківка розташована на мальовничих берегах притоки Орлі. Самобутній декоративний розпис з'явився разом з першими поселенцями, мав суто побутове спрямування (світлі глиняні хати, піч господині прикрашали візерунками). В основі петриківського розпису лежить образне сприйняття природи, любов до краси рідної землі, стремління до родинного затишку, гармонії з навколишнім світом. Адже

мистецтво – невидимий місток, що поєднує два протилежні світи: світ фантазії і реальності. Основними мотивами розпису є польові квіти, гілки калини, мальви, півонії, айстри. Свої малюнки селянки виконували саморобними пензликами, паличками, обмотаними тканиною, і просто пальцями. Палітра фарб рясніла найяскравішими насиченими кольорами.

Яскраві картини були зовнішнім виявом багатства внутрішнього світу людини, її стремління до прекрасного. Найстаранніших господарочок у Петриківці називали «чепурушками». Саме вони передавали навички розпису із покоління в покоління. Завдяки їм у цьому дивовижному куточку Дніпропетровщини збереглися національні традиції самобутнього мистецтва українського живопису, унікальний світ духовних цінностей, що живить дерево сучасної культури.

Проблема відродження традицій народного мистецтва актуальна в наш час. Опора на національне, рідне і близьке народне мистецтво допомагає молодому поколінню стати нащадками своєї культури, традицій з її яскравістю і багатогранністю.

У нинішніх умовах, коли майже втрачено природний механізм передачі традицій народного мистецтва від покоління до покоління, залучення учнів до занять художнім розписом надзвичайно важливе. Особливо вагомого значення набуває оволодіння мистецтвом розпису для учнів з особливими освітніми потребами, обмеженими можливостями. У дітей формується основа цілісної естетичної культури через розвиток історичної пам'яті, через національну культуру, розвиваються творчі здібності, зорова пам'ять, фантазія, художній смак, уміння усвідомлювати спостережуване. Навчання національного живопису дітей з особливими освітніми потребами спрямовано на їх естетичний розвиток та розвиток компенсаторних функцій.

Для дітей з обмеженими можливостями образотворча діяльність один з найважливіших і найдоступніших засобів естетичного та громадського виховання. Такі учні потребують особливого підходу, особливої уваги. Зміст корекційної роботи полягає в наполегливому оволодінні прийомами зображення національного українського живопису, колористичною композицією та художнім сприйняттям, у розумінні художніх образів. Оволодіння технікою декоративно-ужиткового розпису передбачає вплив насамперед на емоційно-вольову та пізнавальну сфери, на розвиток вищих психічних процесів та використання компенсаторних функцій, необхідних для засвоєння практичних умінь і навичок, формування особистості загалом.

Позакласна робота будується з урахуванням психофізичних можливостей учнів з особливими освітніми потребами, забезпечує реалізацію корекційно-виховних завдань особистісного розвитку учнів, сприяє розвитку емоційно-вольової сфери, пізнавальних можливостей, формуванню художніх здібностей, естетичних потреб та інтересів. Впливаючи на внутрішній світ школяра, мистецтво пробуджує емоції, допомагає орієнтуватись у навколишньому житті, стимулює розвиток образного мислення, асоціативної пам'яті, творчої уяви. Воно стає зв'язкою для ідей та почуттів, оновлює сфери пізнання, збагачує духовне життя.

На заняттях національним живописом дітям надається можливість пошуку своєї індивідуальності, творчого потенціалу, розвитку особистості, художніх здібностей. У зв'язку з соціальними подіями в країні в деяких учнів з'явилася підвищена потреба у творчих діях, яскраво виражаються здібності до оригінальної національної художньої творчості, адже під час таких занять їх не потрібно примушувати навчатись, вони самі знаходять собі складні завдання, поступово оволодівають народним ремеслом.

Художня діяльність вимагає від учнів комплексу різних умінь та навичок: уміння

визначити композицію зображення, підібрати колір, уміння володіти рукою, підпорядковувати рухи руки контролю ока, правильно користуватися матеріалами. Заняття образотворчою діяльністю сприяють корекції мислення, зорової пам'яті, уваги, недоліків моторно-рухової сфери; сприяють уточненню та активації словникового запасу, удосконаленню усного мовлення, розвитку сенсорної культури, свідомої регуляції поведінки, успішній соціальній адаптації. Проведення занять ґрунтується на методиці педагогічної корекції та реабілітації дітей з порушенням слуху, враховуються труднощі учнів у реалізації своїх можливостей, їхні індивідуальні особливості. Стимулюючи пізнавальну діяльність, заняття сприяють підвищенню самооцінки, закріплюють впевненість у власних силах, виховують бажання творити.

У період реформування політичного, економічного і суспільного устрою проблема виховання громадянина, формування громадянської культури особистості, здатної будувати демократичне суспільство дуже актуальна.

Громадянська культура в Україні нерозривно пов'язана з історією і культурою народу, його мовою, народними традиціями, звичаями, що забезпечують духовну єдність поколінь. Заняття національним живописом сприяють реалізації цих ідей, вихованню національно свідомої духовно розвиненої людини, її повноцінній адаптації в суспільстві.

Література

1. Климова Л. В. Художня культура. 9 клас: [підручник для загальноосвітніх навчальних закладів]. – К. : Література ЛТД, 2009. – 160 с. **2. Колупасва А. А.** Діти з особливими освітніми потребами та організація їх навчання: [наук.-метод. посіб.] / А. А. Колупасва, Л. О. Савчук. – К. : Видавнича група «АТОПОЛ», 2011. – 274 с. – (Серія «Інклюзивна освіта»). **3. Колупасва А. А.** Інклюзивна освіта: реалії та перспективи: [монографія]. – К. : Самміт-Книга, 2009. – 272 с.:іл. – (Серія «Інклюзивна освіта»). **4. Лошаков И. И.** Интеграция в условиях дифференциации: проблемы инклюзивного обучения детей-инвалидов / И. Лошаков, Е. Ярская-Смирнова // Социально-педагогические проблемы образования нетипичных детей. Саратов: Изд-во Педагогического института СГУ, 2002. – С. 15–21. **5. Сухомлинський В. О.** Серце віддаю дітям. – К., 1973. – 567 с. **6. Чен Н. В.** Предметний тиждень. Образотворче мистецтво: [методичний посібник для вчителів] / Н. В. Часн. – Х. : Скорпіон, 2005. – 64 с.

УДК 378.015

Олександр Дрогайцев

РОЛЬ ПОЧАТКОВОГО ЕТАПУ В НАВЧАННІ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ В СЕРЕДНІЙ ШКОЛІ

Дрогайцев О. І. Роль початкового етапу в навчанні іноземної мови в середній школі.

У статті розглядається особлива роль початкового етапу в навчанні іноземної мови в середній школі, підкреслюється пряма залежність успішності в іноземній мові від рівня комунікативного розвитку дитини в рідній мові, звертається увага на прийоми оволодіння іноземною мовою на початковому етапі навчання.

Ключові слова: іноземна мова, навчання іноземної мови, початковий етап навчання, комунікативний розвиток дитини в рідній мові.

Дрогайцев А. И. Роль начального этапа при изучении иностранного языка в